

KAPITTEL 5

Femte sang (Klag 5)

5.1 Tekst, oversettelse og språklige noter

- 5,1 זָכַר יְהוָה מַה־הָיָה לָנוּ הַבֵּיט וְרָאָה אֶת־חַרְפֹּתֵינוּ: Husk, Jahve, hva som skjedde med oss! Ta i øyesyn¹ og se vår vanære!²
- 5,2 נִחַלְתָנוּ גְּהַפְכָהּ לְזָרִים בְּתֵינוּ לְנִכְרִים: Arvejorden vår ble overgitt til fremmede, husene våre til utlendinger.
- 5,3 יְתוּמִים הָיִינוּ אֵין אָב אֲמֵתֵינוּ כְּאֵלֵמָוֹת: Vi ble foreldreløse, uten³ far. Mødrene våre ble lik enker.⁴
- 5,4 מִיַּמֵּינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֲצֵינוּ בְּמִתְיָר יָבֵאוּ: Vannet vårt⁵ drakk vi i bytte mot sølv. Veden vår kom mot vederlag.
- 5,5 עַל צְוֹאֲרֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יַגְעֵנוּ לֹא הוֹנַח לָנוּ: Med et åk⁶ om halsen ble vi hundset. Vi ble utslitt. Hville ble ikke⁷ unt oss.
- 5,6 מִצָּרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לִשְׂבַע לָחֶם: Vi strakte ut hånden til Egypt,⁸ til Assur, for å ete brød.⁹

1 Ketiv er הַבֵּיט, mens qere er הביטה (slik også 5QLam^a).

2 5QLam^a har nomenet i pl. (ordrett: «våre vanærer»).

3 Ketiv er אֵין, mens qere er וְאֵין, «og uten».

4 5QLam^a har בנות ואלמנות, «Mødrene våre (har) ikke døtre og er enker».

5 LXX har ἐξ ἡμερῶν ἡμῶν, som gjenspeiler at oversetterne har lest מִיַּמֵּינוּ der MT har מִיַּמֵּינוּ.

6 Den antikke Symmachus-oversettelsen har ζυγός, «åk».

7 Ketiv har innledningsvis vokaltegnet *schwa*, men mangler konsonanten det egentlig skal stå under. Qere er ולא, «og ikke», det vil si «og/men hvile ble ikke unt oss».

8 LXX har Αἴγυπτος ἔδωκεν χεῖρα, «Egypt ga en hånd».

9 LXX har εἰς πλησμονὴν αὐτῶν, «for sin mette» eller «for sin mettelse».

- 5,7 אַבְתִּינוּ חָטְאוּ אֵינָם אָנְחָנוּ עֲוֹנֵיהֶם סָרְלוּ: Fedrene våre syndet. De finnes ikke.¹⁰ Vi¹¹ bar skylden deres.
- 5,8 עֲבָדִים מְשֻׁלוּ לָנוּ פָּרַק אֵין מִיָּדָם: Slaver hersket over oss. Ingen røsket ut av hendene deres.
- 5,9 בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ מִפְּנֵי תִרְבַּת הַמִּדְבָּר: Med eget liv som innsats bringer vi inn vårt brød foran ødemarkens sverd.
- 5,10 עוֹרֵנוּ כְּתָנוּר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי זִלְעָפוֹת רָעָב: Huden vår¹² ble het¹³ som en bakerovn på grunn av sultanfall.¹⁴
- 5,11 נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָזוּ בְּתֵלֵת בְּעָרֵי יְהוּדָה: De skjendet kvinner i Sion, jomfruer i Judas byer.
- 5,12 שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זִקְנִים לֹא נִהְדְּרוּ: Prinser ble hengt opp etter hendene. De eldstes ansikt¹⁵ ble ikke aktet.
- 5,13 בַּחֹרִים טָחוּן נִשְׂאוּ וּנְעָרִים בְּעֵץ כָּשָׁלוּ: Unge menn malte med håndkvernen, og gutter snublet omkring med ved.
- 5,14 זִקְנִים מִשְׁעָר שְׁכָתוּ בַּחֹרִים מִנְּגִינָתָם: De eldste forsvant fra byporten, unge menn fra sine ubekymrede viser.
- 5,15 שָׁבַת מְשׁוֹשׁ לִבְנוֹ נִהְפָּד לְאָכָל מְהֻלָּנוּ: Gleden i hjertet vårt forsvant. Dansen vår ble til klage.
- 5,16 נִפְלָה עֵטְרַת רֹאשֵׁנוּ אֲוִיָּנָא לָנוּ כִּי חָטְאוּ: Kronen på hodet vårt falt av. Ve oss, for vi syndet!
- 5,17 עַל־זֶה הָיָה דְנוֹה לִבְנוֹ עַל־אֵלֶּה חֲשָׁכוּ עֵינֵינוּ: På grunn av dette ble hjertet vårt sykt. På grunn av disse tingene mørknet øynene våre.

10 Ketiv har innledningsvis vokaltegnet *schwa*, men mangler konsonanten det egentlig skal stå under. Qere er ואינם.

11 Ketiv har innledningsvis vokaltegnet *tseré*, men mangler konsonanten det egentlig skal stå under. Qere er ואנחנו.

12 5QLam^a har nomenet i pl. (ordrett: «hudene våre»).

13 LXX har ἐπελιώθη, «ble mørk».

14 5QLam^a har frasen עלפות רעב der MT har זלעפות רעב. Betydningen er antakeligvis den samme.

15 LXX har ikke noe uttrykk som tilsvarer MTs פני.

- 5,18 על הר־ציון שְׁשָׁמָם שׁוֹעֲלִים הַלְכוּ־בוֹ: פּ På grunn av Sionfjellet som¹⁶ ble øde. Rever rasket over det.
- 5,19 אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב כְּסֵאֶךָ לְדָר וָדוֹר: Du, Jahve,¹⁷ troner til evig tid. Din trone er fra slekt til slekt.
- 5,20 לָמָּה לְנִצְחָה תִשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאַרְבַּי יָמִים: Hvorfor vil du glemme oss for alltid,¹⁸ forkaste oss så lang dagen er?
- 5,21 הַשִּׁיבֵנוּ יְהוָה | אֵלֶיךָ וְנִשׁוּבָה תִּגְדֹּשׁ יָמֵינוּ כְּקִדְמָיִם: Vend oss, Jahve,¹⁹ til deg, så vi kan vende om!²⁰ Forny våre dager lik tidligere tider!
- 5,22 כִּי אִם־מָאֵס מְאֹסָתָנוּ קִצְפָּתָ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד: Men²¹ i sannhet forkastet du oss. Du var voldsomt vred på oss.

5,1 זָכַר qal imperativ 2.m.sg. וְזָכַרְתָּ «å huske» | הָיָה qal perf. 3.m.sg. «å være» | הִבִּיטֵהוּ hifil perf. 2.m.sg. נִבְטַחְתָּ «å se» | וְרָאָה konjunktiv waw + qal imperativ 2.m.sg. רָאָה «å se» | תִּרְפָּתְנוּ f.sg.cstr. av תִּרְפָּה «spott; vanære; skam» + pron. suff. 1.pl.; 5,2 נִחַלְתָּנוּ f.sg.cstr. av נִחַלָה «arv; arveeiendom» + pron. suff. 1.pl. נִחַלְתָּנוּ nifal perf. 3.f.sg. «å overgi; å endre»; 5,3 יָתוּם «foreldreløs» | הִיָּינוּ qal perf. 1.pl. «å være» → וְהָיָה v. 1 | אִמְתִּינוּ f.pl.cstr. av אִמָּה «mor» + pron. suff. 1.pl. | אֵלְמֵנָה «enke»; 5,4 שָׁתִּינוּ qal perf. 1.pl. | בְּמַחִיר | עֵץ «tre» + pron. suff. 1.sg. | שָׁתִּינוּ m.pl.cstr. av עֵץ «tre» + pron. suff. 1.sg. | שָׁתִּינוּ «å drikke» | שָׁתִּינוּ m.pl.cstr. av עֵץ «tre» + pron. suff. 1.sg. | בְּמַחִיר prep. ב «på; i» + מַחִיר «verdi; pris»; 5,5 בּוֹאָה «å gå inn»; 5,5 צָנְאוּנוּ m.sg.abs. av צָנָא «nakke» + pron. suff. 1.pl. | צָנְאוּנוּ nifal perf. 1.pl. «å forfølge; å plage», her forstått som «å plage; å forulempe» | יָגְעוּנוּ qal perf. 1.pl. «å være trøtt; å være utslitt» | הוֹנָה hofal perf. 3.m.sg. נוֹחָה «å hvile» | Ordrett leser MTs qere-tekst den første halvdel av verset slik: «Over (eller: mot) nakken vår ble vi forfulgt.» Denne lesemåten er ikke meningsfull, men ligger likevel til grunn for LXX. Skrivemåten i MT, על, «over; mot» er kanskje en feilskrivning

16 LXX har ὅτι ἠφανίσθη, «fordi det ble ødelagt», der MT har שְׁשָׁמָם, «som er øde».

17 LXX har σὺ δέ, κύριε, «men du, Herre».

18 LXX har εἰς νίκας, «inntil seier(en)».

19 LXX har κύριε, «Herre».

20 Ketiv er וְנִשׁוּבָה, mens qere er וְנִשׁוּבָה.

21 MT har כִּי אִם, som er et mangetydig uttrykk (i en hypotetisk setning: «dersom» eller «med mindre»; i en indikativisk setning: «for» eller «fordi»). LXX har ὅτι etterfulgt av verb i indikativ.

av $\sqrt{\text{על}}$ «å»; 5,6 $\text{qal perf. 1.pl. } \sqrt{\text{נתן}}$ | «å gi» $\sqrt{\text{לשׁבט}}$ prep. ל + $\text{qal inf. cstr. } \sqrt{\text{שבע}}$
 «å fylle; å tilfredsstille; å mette»; 5,7 $\text{qal perf. 3.m.pl. } \sqrt{\text{הטא}}$ | «å synde» $\sqrt{\text{אינם}}$
 ikke-eksistenspartikkelen $\sqrt{\text{אין}}$ «det er ikke» + pron. suff. 3.m.pl. | qal perf. 1.pl. (pauzaform) $\sqrt{\text{סבל}}$ | «å bære» (en tung byrde); 5,8 $\text{qal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{משל}}$ | «å herske»
 | $\text{m.sg.abs. qal aktiv part. } \sqrt{\text{פרק}}$ | «å rive bort; å redde»; 5,9 $\text{hifil imperf. 1.pl. } \sqrt{\text{בוא}}$ → v. 4 | מפני prep. מן «fra» + $\text{m.pl.cstr. av פנים}$ «ansikt»; «foran; fremfor» eller «på grunn av»; 5,10 m.sg.cstr. av עור | «hud» + pron. suff. 1.pl. |
 | $\text{partikkel } \sqrt{\text{ליק}}$ + תנור | «ovn» $\text{nifal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{כמר}}$ | «å være varm» |
 | $\text{f.pl.cstr. av ועלפה}$ | «anfall; tokt» $\sqrt{\text{רעב}}$ | «hungersnød»; 5,11 $\text{piel perf. 3.pl. } \sqrt{\text{ענו}}$
 | f.pl.abs. av בתלה | «jomfru» $\sqrt{\text{ענה}}$ II | «å utøve vold mot; å voldta» | m.pl.cstr. av עיר | «by»; 5,12 m.pl.abs. av שר | «fyrste»
 $\text{nifal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{הדר}}$ | «å vise ære»; 5,13 m.pl.abs. av כהור | «ung mann» | $\text{qal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{נשא}}$
 | «å løfte» $\text{qal perf. 3.pl. pausaform } \sqrt{\text{כשלו}}$ | «å snuble»; 5,14 $\text{qal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{נשא}}$
 | $\text{m.pl.cstr. av מנגינתם}$ | «fra» + $\text{f.pl.cstr. av נגינה}$ | «sang; nidvise»; 5,15 $\text{qal perf. 3.m.sg. } \sqrt{\text{שבת}}$
 | «å hvile» → v. 14 | $\text{nifal perf. 3.m.sg. } \sqrt{\text{הפה}}$ | «å klage» $\sqrt{\text{אבל}}$ | «å falle»
 | $\text{m.sg.cstr. av מחול}$ | «dans; ringdans»; 5,16 $\text{qal perf. 3.f.sg. } \sqrt{\text{נפל}}$ | «å falle»
 | $\text{f.sg.cstr. av עטרה}$ | «krone» $\text{qal perf. 1.sg. } \sqrt{\text{הטא}}$ → v. 7; 5,17 $\sqrt{\text{דנה}}$ | «syk»
 | $\text{qal perf. 3.pl. } \sqrt{\text{השך}}$ | «å være mørk»; 5,18 $\text{relativpartikkel } \sqrt{\text{ש}}$ | «som» +
 $\text{qal perf. 3.m.sg. } \sqrt{\text{שמם}}$ | «å være ubebodd; å være folketom; å være avskåret fra omgang; å være avskydd»
 | $\text{piel perf. 3.pl. } \sqrt{\text{הלך}}$ | «å gå»; 5,19 $\text{qal imperf. 2.m.sg. } \sqrt{\text{ישב}}$ | «å sitte» m.sg.cstr. av כסא | «trone» +
 pron. suff. 2.m.sg.; 5,20 $\text{qal imperf. 2.m.sg. } \sqrt{\text{שכח}}$ | «å glemme» + pron. suff. 1.pl. |
 $\text{qal imperf. 2.m.sg. } \sqrt{\text{עזב}}$ | «å forkaste» + pron. suff. 1.pl. | $\text{prep. } \sqrt{\text{ארה}}$ | «lengde»; 5,21 $\text{hifil imperativ m.sg. } \sqrt{\text{שוב}}$
 | «å vende om» + pron. suff. 1.pl. | $\text{konjunktiv waw } \sqrt{\text{ונשיבה}}$ (qere) | «å vende om» + $\text{qal imperf. 1.pl. kohortativ}$ (markerer her finalsetning) $\sqrt{\text{שוב}}$ → innværende vers, over. Oversettelsen her forstår $\sqrt{\text{ונשיבה}}$ som en verbform som uttrykker hensikt eller mål («... slik at / så vi kan vende om!»). | $\text{piel imp. m.sg. } \sqrt{\text{חדש}}$ | «å være ny»
 | $\text{partikkel } \sqrt{\text{ליק}}$ + קדם | «foran; før»; 5,22 $\text{qal inf. abs. } \sqrt{\text{מאס}}$ | «å forkaste» | $\text{qal perf. 2.m.sg. } \sqrt{\text{מאס}}$ → innværende vers, over | $\text{qal perf. 2.m.sg. } \sqrt{\text{קצר}}$ | «å være vred» | Oversettelsen her ser ingen vektige grunner til å lese en irrealismodalitet i v. 22 (jf. f.eks. NRSV-oversettelsens hypotetiske setning «unless you have utterly rejected us»). Det er forkastelsens faktum som er utgangspunktet for vi-gruppens bønner til Jahve i v. 1 og v. 21, og som dessuten kommer til uttrykk i v. 22.

5.2 Oppbygning, persongalleri og stemmene som ytrer seg

Den femte sangen i Klagesangene er en kollektiv klagesalme. Målt i antall ord er den betydelig kortere enn de øvrige sangene. Dens hebraiske tekst inneholder 176 ord. Til sammenlikning består hver av de fire første sangene av mellom 339 og 499 ord. Etter sjangeren å dømme ville Klag 5 ikke ha utgjort noe fremmedelement blant de kollektive klagesalmene i Salmenes bok. Hovedelementene i en klagesalme er påkallelse av Jahve, klage i form av en skildring av nøden og bønn til Jahve. Noen ganger inneholder klagesalmer dessuten en tillitsbekjennelse og et løfte om lovprisning i fremtiden, dersom klageren blir bønnhørt. Klagesangene 5 inneholder alle disse elementene, med unntak av et løfte om lovprisning. Tematisk fremfører en vi-gruppe (folket) klage over «hva som skjedde med oss» (Klag 5,1) etter at Juda og Jerusalem gikk under. Den overordnede tematikken knytter Klag 5 sammen med de fire foregående diktene.

Samtidig skiller Klag 5 seg fra Klag 1–4. I motsetning til de foregående sangene er Klag 5 ikke et alfabetdikt. Diktet er likevel alfabetiserende. Sangen består av 22 strofer, det vil si det samme antallet som det er bokstaver i det hebraiske alfabetet, og som det er bokstavstrofer i de foregående sangene. Hver strofe består av én linje. Dessuten personifiserer ikke Klag 5 Sion som en kvinne. Ytterligere et forhold som skiller Klag 5 fra de foregående diktene, er hvor få henspillinger på de foregående sangene den inneholder. Dette gir grunn til å tro at én av årsakene til at redaktørene bak den overleverte versjonen av Klagesangene føyde til Klag 5, er at diktet skulle ha rollen som den *femte* sangen. Både i Mosebøkene og Salmenes bok er en femdeling et kjennetegn. Dessuten opplevde kanskje redaktørene som føyde til Klag 5, at det var mer passende å avslutte femklageboken med en ydmyk bønn (Klag 5,19–22) enn med en bønn om hevn over Edom (Klag 4,21–22).

Persongalleriet i den femte sangen er oversiktlig og trer frem allerede i det første verset. Det er et «vi» som henvender seg til Jahve. Gjennom hele sangen forblir Jahve adressat for vi-gruppens klage og bønn. Vi-gruppen, det vil si folket, nevner Jahve med navn i den innledende strofen (Klag 5,1)

og i den avsluttende lovprisningen og bønningen (Klag 5,19–22). Folket er bortimot allestedsnærværende gjennom verb bøydd i første person entall og eiendomspronomenet «vår; vårt». Versene 11–14 og 19 skiller seg ut ved at de ikke bruker «vi» eller «vår; vårt». Dette er likevel ikke en klar nok grunn til å finne en annen stemme i disse versene, enn vi-gruppen som ytrer seg i de øvrige versene.

Sangen inneholder ingen refrenger eller gjentakelser som strukturerer sangen. Fremfor alt er det bønnene til Jahve i Klag 5,1.19–22 og verbet «å huske» (*z-k-r*) i Klag 5,1.20 som rammer inn folkets elendighetsbeskrivelser (Klag 5,2–18). Vers 1 oppfordrer Jahve med imperativene «husk» (*z-k-r*), «ta i øyesyn» (*n-b-ṭ* hifil) og «se» (*r-ʿ-h*). Tilsvarende oppfordrer folket Jahve i vers 21: «vend oss, Jahve, til deg!» (*š-w-b* hifil) og «forny våre dager!» (*h-d-š* piel). Det avsluttende avsnittet, talt direkte til Jahve (Klag 5,19–22), inneholder også en innledende lovprisning av Jahves evige kongedømme (Klag 5,19). Dessuten uttrykker folket et anklagende spørsmål om «hvorfor» (*lāmmâ*) Jahve vil glemme for alltid (Klag 5,20). Strofen som avslutter sangen (Klag 5,22), inneholder ingen vanskelige ord. Likevel har den en vanskelig syntaks. Dersom man velger å følge den hebraiske teksten, er det mulig å forstå de to innledende partiklene *kî ʾim* som innledning til en hypotetisk overveielse («med mindre du i sannhet forkastet oss ...»). Imidlertid er det også mulig å forstå *kî ʾim* som et uttrykk som markerer spørsmål («eller har du i sannhet forkastet oss?»). For å komplisere dette ytterligere kan *kî ʾim* også bety «men (derimot)» («men i sannhet forkastet du oss»). Det er den siste forståelsen som ligger til grunn for sedvanen når man resiterer Klagesangene i synagogen. I synagogen blir den lest i forbindelse med den årlige sørge- og fastedagen til minne om ødeleggelsen av templet på den niende dagen i måneden *ab* (se også underkapittel 6.4, «Resepsjonen i sørge- og fastedagen til minne om ødeleggelsen av templet (9. *ab*)»). For å unngå at den dystre tonen som Klag 5,22 uttrykker, avslutter hele lesningen av Klagesangene, avslutter man gjerne lesningen med å gjenta det mer håpefulle nest siste verset (Klag 5,21) helt til slutt.²²

22 Frevel, *Klagelieder*, 359.

5.3 Litterære virkemidler

Den hebraiske teksten til Klag 5 bruker både oversettelige og uoversettelige litterære virkemidler. Det kanskje mest slående uoversettelige virkemidlet er den hyppige bruken av lyden *-nú* i slutten av ord. Som pronomensuffiks betyr *-nú* «vår», «vårt» eller «oss» (Klag 5,1–5,7–10.15–17.20–22). I verb i perfektum markerer *-nú* at det grammatiske subjektet for verbet er første person flertall, det vil si «vi» (Klag 5,3–7.16). For leseren og tilhøreren av den hebraiske teksten fungerer lyden *-nú* nærmest som en mitraljøse. Som litterært virkemiddel understreker repetisjonene av lyden *-nú* at Klag 5 er en *kollektiv* klage.

Mer oversettelig er de mange grafiske elendighetsbeskrivelsene. Sangen uttrykker elendigheten fremfor alt gjennom kontrasteringer og reverseringer. Forhold som vi-gruppen opplever som naturlige utgangspunkter, vendte den foregående katastrofen opp ned. Dermed er arveeiendom (*naḥălâ*) i hendene på fremmede (Klag 5,2). Vannet og veden som er nødvendig for matlagning, er ikke gratis. Slaver (hebraisk *ʾăbādîm*, som først og fremst er en relasjonell betegnelse som gjør at også høytstående embetsmenn kan være «slaver» overfor kongen) hersker over «oss» (Klag 5,8). «Prinser» (eller «stormenn», *šārîm*) ble ydmyket på det groveste, «kvinner» (*nāšîm*) og «jomfruer» (*bətûlôt*) ble skjendet (Klag 5,11–12). «Unge menn» (*baḥûrîm*) og «gutter» (*nəʾrîm*) gjorde kvinnearbeid (Klag 5,13). Det normale, ubekymrede livet i gatemiljøet opphørte, «de eldste» (*zəqēnîm*) forsvant fra byporten, og «unge menn» (*baḥûrîm*) sluttet å skjemte (Klag 5,14). «Dans» (*māḥôl*) ble til «klage» (*ʿebel*) (Klag 5,15).

Versbindinger er det færre av. Ett eksempel er «unge menn» (*baḥûrîm*) i Klag 5,13–14 og verbet *š-b-t* (i den herværende oversettelsen gjengitt med «å forsvinne») i Klag 5,14–15 om henholdsvis «de eldste» og «gleden» (*məšôš*).

5.4 Litterære henspillinger

Den femte sangen fremstår som relativt isolert fra de øvrige sangene, med tanke på litterære henspillinger. Sangen inneholder få formuleringer som er påfallende like formuleringer i de øvrige sangene. Kanskje er det en

tematisk og terminologisk overlapp mellom folkets syke hjerte og mørkede øyne i Klag 5,17 (på grunn av sorg over Sion) og uttrykk for sorg og smerte i Klag 1,16, 2,11 og 18 samt 3,48–51.

Formuleringen «hertet vårt ble sykt» (Klag 5,17) forekommer også som siste linje i avslutningsstrofen i Klag 1 («Ja, stønnene mine er mange, og hertet mitt er sykt»; Klag 1,22). Kvalifiseringen av et «herte» (*lēb*) som «sykt» (*dawwaj* eller *dāwê*) forekommer bare fire ganger i Bibelen (Jes 1,5; Jer 8,18; Klag 1,22; 5,17). I lys av dette er bruken av formuleringen i Klag 1 og Klag 5 neppe en tilfeldighet.

Kanskje henspiller påstanden om at fedrene «syndet» (*h-t'*), og at vi-gruppen bærer deres «skyld(er)» (flertall av *āwōn*) (Klag 5,7), til omtalen av «synd» og «skyld» i de fire foregående sangene (Klag 1,5.8.14.22; 2,14; 3,42; 4,6.13.22). Uansett bidrar bruken av disse begrepene i den femte sangen til å utvide forestillingene om synd og skyld i Klagesangene som helhet. Klagesangene 5,7 gir uttrykk for en forestilling om synd og skyld som *kollektive* størrelser som smitter over fra ett slektsledd til et annet.

Potensielle henspillinger på eksterne bibeltekster er veropet i Klag 5,16b–17, omtalen av det syke hertet i Klag 5,17 og bønnen om omvendelse i Klag 5,21. Formuleringen bak veropet i Klag 5,16 rettet mot «oss» (*'ōj-nā' lānū*) finner vi nesten utelukkende i profetlitteraturen (4 Mos 21,29; 24,23; Jes 3,9.11; 6,5; 24,16; Jer 4,13.31; 6,4; 10,19; 13,27; 15,10; 45,3; 48,46; Esek 16,23; 24,6.9; Hos 7,13; 9,12). I ett tilfelle byr en narrativ tekst på et verop, lagt i munnen på filisterne som erfarte at Jahves paktkiste ankom israelittenes leir (1 Sam 4,7–8). Det er verdt å merke seg at øvrige klagesalmer i Salmenes bok aldri inneholder verop. Derimot utmerker Jeremiaboken seg med å inneholde åtte av de omtrent 20 tilsvarende formulerte veropene. De foregående kapitlene i denne boken viste at litterære henspillinger på Jeremiaboken bidrar til å underbygge den tanken som får sitt klimaks i Septuaginta-oversettelsens boknavn: «Jeremias klager». Imidlertid kollektiviserer Klag 5 veropet; i den femte sangen er det ikke jeg-klage, men vi-klage.

Det syke hertet som uttrykker folkets sorg i Klag 5,17, er ikke bare en henspilling på Klag 1,22. I tillegg er det grunn til å tro at Jeremiaboken også i dette tilfellet fungerer som litterær bakgrunn og referansetekst, slik

vi så i underkapittel 2.3, «Jeremia som fiktiv forfatter for den andre sangen (Klag 2) – og de øvrige sangene». Den hebraiske bibelen / Det gamle testamente snakker fire ganger om et sykt hjerte. Som vist over skjer dette to ganger i Klagesangene (Klag 1,22; 5,17), én gang i Jesajaboken (Jes 1,5) og én gang i Jeremiaboken (Jer 8,18). De mange øvrige henspillingene på særlig Jeremiaboken taler for at Klag 5,17 er en intendert henspilling på Jer 8,18. I den sistnevnte teksten er det tale om profetens syke hjerte (i det minste i den hebraiske teksten), innenfor konteksten av dennes klage over at Jahve ikke lenger befinner seg på Sion (jf. Jer 8,19). Tematisk sett er det i Klag 5,17 en tilsvarende årsak til at folket har et sykt hjerte, slik omtalen av det ødelagte Sionfjellet i Klag 5,18 viser.

Også folkets bønn til Jahve i Klag 5,21 om at han må omvende det (*hăšîbēnū JHWH 'ēlêkâ wə'nāšûbā*, «Vend oss, Jahve, til deg, så vi kan vende om!»), er påfallende lik en formulering i den hebraiske teksten til Jer 31,18: *hăšîbēnî wə'āšûbâ*. Jeremia 31,18 er trolig et sitat av bønnen Efraim (i betydningen Israel eller Nordriket) rettet mot Jahve. Den konteksten bønnen opptrer innenfor i Jeremiaboken, dreier seg om efraimittenes (det vil si israelittenes) tilbakevending til områdene Assyria fordrev dem fra på 700-tallet f.Kr. 2011-oversettelsen oversetter følgende: «Vend meg om, så jeg kan vende hjem!» Derimot, når vi-gruppen i Klag 5,21 bønnfaller Jahve om å omvende den som et kollektiv, er det ingenting som tyder på at det geografiske perspektivet er utenfor Juda. Tvert imot handler mye av klageskildringene i Klag 5 om forholdene i landet. Dermed har det hebraiske verbet *š-w-b* ikke en geografisk betydning i Klag 5,21 («å vende hjem»), men den religiøse betydningen «å vende om».

5.5 Datering

Klag 5 er løserer knyttet til Klag 1–4 enn de fire første diktene er til hverandre. Det er sannsynligvis en indikasjon på at Klag 5 ble føyd til den fremvoksende komposisjonen på et relativt sent stadium. Det er ikke mulig med en absolutt datering av når Klag 5 ble føyd til. Manuskriptene fra Qumran gir et visst holdepunkt. Manuskriptet 5QLam^a inneholder både slutten av Klag 4 og begynnelsen av Klag 5.

Skrifttypen som manuskriptet bruker, er såkalt herodiansk skift. Derfor daterer forskere det aktuelle Qumran-manuskriptet til perioden mellom 30 f.Kr. og 68 e.Kr. Med andre ord var Klag 5 del av Klagesangene ved inngangen til første årtusen e.Kr. Et vagere, mer generelt argument for når den femte sangen ble føyd til, tar utgangspunkt i femdelingen av Pentateuken og Salmenes bok. Kanskje imiterte femdelingen av Klagesangene femdelingen av Pentateuken og Salmenes bok. Likevel har forskere bare en omtrentlig idé om når de to sistnevnte bøkene ble delt i fem deler. Trolig skjedde det en eller annen gang i den persiske perioden (ca. 550–330 f.Kr.) eller kanskje til og med i den påfølgende hellenistiske perioden (ca. 330–30 f.Kr.). Følgelig kan vi bare si omtrentlig at Klag 5 ble føyd til sist, en eller annen gang i siste halvdel av første årtusen f.Kr.

Dateringen av når Klag 5 ble føyd til Klagesangene, er ikke identisk med dateringen av når Klag 5 ble forfattet. Over ble det påstått av Klag 5 forholder seg relativt løst til de øvrige sangene. Likevel er det også noen berøringspunkter. Det er enkelte litterære henspillinger på andre dikt i Klagesangene og på Jeremiaboken. I tillegg sammenfaller antallet strofer i Klag 5 med antallet strofer i de fire foregående diktene. Klagesangene 5 er ikke et alfabetdikt. Derimot kan man omtale det som et *alfabetiserende* dikt. En sannsynlig teori er at diktets forfatter eller redaktøren som tilpasset og innlemmet det i Klagesangene, hadde diktene i Klag 1–4 som forbilder. Forfatteren eller redaktøren skapte den kollektive klagen man i ettertiden kjenner som Klag 5. Det skjedde minst én generasjon *etter* at den babylonske katastrofen rammet Juda. Årsaken til denne nokså presise tidsangivelsen finner vi i Klag 5,7, som hevder at «fedrene våre» syndet, og at «vi» må bære skylden deres. Dette enkeltverset presenterer katastrofen og dens virking som følger av synden til de allerede døde fedrene. Om vi-gruppens fedre sier verset «de finnes ikke» (*'ênām*). Sannsynligvis referer «fedrene våre» til det slektsleddet som var i live på den tiden da den babylonske krisen rammet Juda. I så fall sikter «vi» til en gruppe minst ett slektsledd *etter* at «fedrene våre» var i live. Man kan datere begynnelsen på Judas babylonske krise til de første årtiene i det sjettede århundre f.Kr. (sentrale årstall er 597, 587 og 582 f.Kr.). Vi-gruppens perspektiv – minst én generasjon

etter disse hendelsene – gjenspeiler følgelig tiden omkring, eller kanskje til og med litt før, 550 f.Kr., dersom man regner med at ett slektsledd tilsvarer omtrent 30 år.

5.6 Desorientering uttrykt gjennom elendighetsbeskrivelser

De foregående kapitlene anvendte Walter Brueggemanns inndeling av salmer i kategoriene likevektssalmer («psalms of orientation»), salmer som uttrykker forvirring og rådvillhet («psalms of disorientation»), og nyorienteringssalmer («psalms of reorientation»). De foregående kapitlene viste at Brueggemanns typologi, som opprinnelig ble utviklet med tanke på Salmenes bok, fungerer godt som analyse- og tolkningsgrep i møte med Klag 1–4. Også i møte med femte og siste sang fungerer Brueggemanns typologi godt.

Ei heller i Klag 5 er det spor av en tilværelse preget av balanse og likevekt. Derimot dominerer forvirring og rådvillhet. Desorienteringen kommer til orde gjennom en rekke skildringer av elendigheter folket gjennomlevde. Det herværende kapitlet vil vise at Klag 5 dessuten inneholder elementer som vitner om en nyorientering.

Standarduttrykksformen for desorienteringen i Salmenes bok er klage rettet til Jahve. Klagen trer frem gjennom spørsmål rettet til guddommen og gjennom skildringer av elendigheten. Klagesangene 5 inneholder både det klassiske klagespørsmålet «hvorfor» (*lāmmā*, Klag 5,20) og gjentatte skildringer av den nøden folket gjennomgikk, og som ser ut til å vedvare.

Åpningsstrofen (Klag 5,1) fungerer på flere måter. Formelt sett viser de hebraiske imperativene at folket retter en innstendig bønn til Jahve om at han må se hva som skjedd «med oss». Retorisk fungerer åpningsstrofen som en tydeliggjøring av hvem som er adressat for de påfølgende elendighetsskildringene: den samme Jahve. Dermed er klagen en negativ situasjonsangivelse med Jahve som tilhøreren. Det retoriske grepet Klag 5 anlegger, fremstår som en negativ versjon av bønnene som Nehemja sprer ut i sin selvbiografiske fremstilling (Neh 1,8; 6,14; 13,14.22.29.31). Nehemjas bønner er både påminnelser til Jahve om hva sistnevnte sa

(Neh 1,8), påpekninger av ugjerninger Nehemjas fiender gjorde (Neh 6,14; 13,29), og dessuten selvforherligende skildringer av hva Nehemja gjorde (Neh 13,14.22.31).

Folket sammenfatter all elendigheten under begrepet «vanære» (*herpâ*) (Klag 5,1). Det hebraiske ordet opptrer også i Klag 3. Der har den herværende oversettelsen oversatt ordet med «spott», både i avsnittet som fremholder det som god lærdom for «mannen som så nød», at han blir mettv med spott (Klag 3,30), og i bønningen om at Jahve må høre motstandernes spott (Klag 3,61). Vi kan gruppere «vanæren» i ulike kategorier av elendighet.

En del av nøden folket skildrer, handler om erfaringer med respektløshet, sosialt sammenbrudd eller sosiale omkalfatringer. Klagesangene 5,2 beklager at «arvejorden» (*naḥălâ*) og «husene» kom i hendene på «fremmede» (*zārîm*) og «utlendinger» (*noḥrîm*). Ikke bare har denne forsmeldelsen resultert i at fedrejorden, som i utgangspunktet var uavhendelig, fikk nye, fremmede eiere. Arverett er et tema i flere bibeltekster (f.eks. 1 Mos 31,14; 4 Mos 18,24; Esek 46,16–18; Job 42,14). Femte Mosebok 21,15–17 beskytter den førstefødte sønnens rett som arving, selv om han skulle være født av en annen kvinne enn farens favorittthustru. Fjerde Mosebok 27,1–11 gir døtre retten til å arve sin far dersom han mangler sønner. Likevel fastslår 4 Mos 36 at en datter som arver, må gifte seg med en mann fra samme stamme som faren. Også 1 Kong 21,3–4 fremholder at det er viktig at man ikke avhender «fedrearven» (*naḥălât 'ăbôt*). Det hebraiske verbet som Klag 5,2 bruker (*h-p-k*), signaliserer at tapet av jord og hus kom brått på vi-gruppen. Arvejorden og husene demonstrerer ikke bare folkets prakt. De spiller også en viktig rolle i matforsyningen. Følgene av tapet av eiendomsretten kommer til syne ved at basisvarer som drikkevann og ved til matlagning begynte å koste penger (Klag 5,4). Ifølge Klag 5,9 henter folket mat fra ødemarken. Den kultiverte landbruksjorden er ikke lenger tilgjengelig. Derfor må folket hente føden fra ødemarken under stor fare («foran sverd»). Den forringede forsyningssituasjonen har konsekvenser for matforsyningen i form av «sult» (*rā'āb*) (Klag 5,10).

Til elendigheten hører også folkets tap av frihet. Det er sannsynlig at Klag 5,5 skildrer tvangsarbeid. Den påfølgende strofen i Klag 5,6 handler kanskje om forsøk på å inngå allianser med stormaktene Egypt og Assyria (Assur) for å sikre matforsyningen. Ufrihet er også tema i Klag 5,8, som

forteller at «slaver» (*‘ābādīm*) hersket over «oss» (det vil si vi-gruppen), og at det mangler en aktør som kan rive «oss» ut av hendene deres.

Desorienteringen kommer også til uttrykk gjennom at den tradisjonelle samfunnsstrukturen er snudd på hodet. Vi-gruppen består av foreldrelose, «uten far» (Klag 5,3). Dermed er den uten en *pater familias*, som er garantisten for sosial, økonomisk og juridisk trygghet i et patriarkalsk og førmoderne samfunn. Mindre klart er det om farløsheten er billedlig eller en faktisk realitet. En liten kuriositet i teksten tyder på at farløsheten er billedlig. Det siste leddet i Klag 5,3 sier at «mødrene våre ble *lik* enker». Den lille hebraiske partikkelen *kə-* skaper inntrykket at mødrene ikke ble enker i egentlig forstand, men fikk en status og situasjon *som om* de var det. Kanskje er fraværet av fedrene et vagt hint om at de ble satt til å utføre tvangsarbeid, noe også Klag 5,5 kan tyde på. Uansett ble det, uten en patriark i ryggen, mulig «å skjende» (*‘n-h*, her i betydningen «å voldta») «kvinner i Sion» og «jomfruer i Judas byer» (Klag 5,11). Perspektivet i dette verset er tydelig: Skjendingen fant sted *i* Juda, ikke i diasporaen. Ordet *bətūlā* kan betegne en ung kvinne uten seksuell erfaring. Dermed er krenkelsen, om mulig, desto større. Seksuell vold kunne bli brukt som våpen i krigføring i det gamle Midtøsten. Også Bibelen kjenner til dette fenomenet. Femte Mosebok 28,30 nevner voldtekt som én av forbannelsene som vil ramme isrealittiske kvinner dersom Israel ikke overholder pakten med Jahve. Dommerne 20,5 omtaler voldtekt som en ugjerning som fant sted innenfor rammen av en indreisraelittisk konflikt. Enkelte profetstekster lar Jahve fremstille voldtekt blant de pinslene han varsler han vil ramme isrealitter eller judeere med (Jes 13,16; Sak 14,2).

Fraværet av en *pater familias* til å sikre vi-gruppens rettigheter får utslag i behandlingen av prinsene og de eldste (Klag 5,12). Moderne lesere vil kanskje oppleve en ubalanse i alvorlighetsgrad mellom å henge prinser opp etter hendene og å unnlate å vise de eldste ære (*lō’ nehdrū*; verbroten *h-d-r* henger sammen med substantivet *hādār*, «pryd; utsmykning; glans; majestet»). Denne parallellismen forteller noe om hvor alvorlig tap av ære var i en æreskultur. Å henge noen opp etter hendene kan selvsagt dreie seg om en form for tortur av levende individer, med avretting som mål. Nettopp dette ser ut til å være konteksten når verbet *t-l-h*, «å henge» (som straffemetode – på et tre, på en pøle eller i en galge), opptrer i Ester 2,23,

5,14, 6,4 og 7,9–10. I andre tekster (5 Mos 21,22–23; Jos 8,23; 10,26) fungerer derimot hengning som en skjending av den dodes kropp. Parallellismen i Klag 5,12 tyder uansett på at det er ydmykelsen folket klager over. Et tilsvarende tap av ære uttrykker også Klag 5,16 med å fortelle at «kronen på hodet vårt» falt av. «Kronen» (*ăṭārâ*) som Klag 5,16 omtaler, er neppe en av kronregaliene. Sammen med andre hodeplagg som krans, diadem og turban signaliserer en krone at den som bærer den, er av høy byrd eller verdighet (f.eks. Høys 3,11; Sak 6,11.14; Sal 21,4; Est 8,15; Jes 62,3). Tilsvarende er det en ydmykelse og en regelrett degradering når en krone blir tatt av hodet (f.eks. 2 Sam 12,30; Esek 21,26). Forestillingen i Klag 5,16 om at folket har en krone, er kanskje et historisk ekko av forestillingen i det gamle Midtøsten om at en by kunne bli personifisert som en gudinne, som vi så i underkapittel 1.6, «Byen Jerusalem personifisert som kvinne». Bygudinnens fremste verdighetstegn var bymurene, som utgjorde en murkrone som smykket hodet hennes. I så fall nedtoner Klag 5,16 kraftig forestillingene knyttet til bygudinnen. Det er *folket* som tar plassen til bygudinnen, og som blir strippet for kronen.

Ikke minst uttrykker folket desorienteringen gjennom enkeltstående, harde utsagn om at Sion-teologien kollapset. Klagesangene 5,18 forteller at kollapsen materialiserte seg i at Sionfjellet (*har-šijjôn*) lå øde (*šāmēm*, av *š-m-m*) og ble tråkket på av rever. Klagesangene 5,18 angir årsaken til hvorfor vi-gruppen sørger i Klag 5,17. Sionfjellet, som var stedet der Jahve bodde, ble forlatt. Naturen tok tilbake høyden som huset Jahves bolig. Verbet *š-m-m* betegner det som skjer med jordbruksland, veier eller bebodde områder når de blir liggende brakk og forlatt (f.eks. 1 Mos 47,19; Jes 33,8). Tredje Mosebok 26 bruker roten *š-m-m* seks ganger i forbindelse med de forbannelsene Jahve varsler dersom israelittene ikke følger Jahves lover (3 Mos 26,22.31.32.34.35.46). En av forbannelsene innebærer at han vil legge byene i ruiner og helligdommene øde (3 Mos 26,31). At Jahve ødelegger helligdommer, forteller blant annet Esek 6,4 og Amos 7,9 om (jf. Klag 2,7). Fordi Jahve ikke lenger bodde på Sionfjellet, tok naturen og villdyrene det tilbake. «Revene» (*šū'alîm*; kan også bety «sjakaler») som rasket over Jahves tidligere bosted, fortalte ved sitt blotte nærvær at fjellet var blitt villmark. Bibelens zoologi klassifiserer dyr som enten rene eller urene. Rene dyr omfatter temmede dyr, som storfe og småfe, og

enkelte ikke-domestiserte dyr, som hjortedyr, gaseller og liknende (5 Mos 14,3–21). Rever (eller sjakaler) er ikke blant dem, men hører hjemme blant rovdirene som truer utenfor bebyggelsen (jf. Sal 63,11).

I Klag 5,20 stiller vi-gruppen Jahve et anklagende spørsmål. Folket bruker klagesalmenes fremste virkemiddel, nemlig spørsmålet «*hvorfor*» (*lāmmâ*). I Klag 5,22 besvarer vi-gruppen selv spørsmålet fra Klag 5,20 om hvorfor Jahve vil «glemme oss» (*š-k-h*) og «forkaste oss» (*‘-z-b*). I Klag 5,22 fastslår folket forkastelsens faktum. Ved hjelp av en hebraisk setningskonstruksjon som forsterker den bøyde verbrotten *m-’-s* (som også betyr «å forkaste»), fastslår vi-gruppen at Jahve «i sannhet forkastet oss». Den siste setningen som toner ut Klag 5, sier i sak det samme: Jahve var og er «voldsomt vred på oss».

5.7 Nyorientering gjennom syndserkjennelse, gudsbilde og bønn om omvendelse

Desorientering gjennomsyrrer Klag 5. Samtidig er det glimer av nyorientering i krisen, gjennom syndserkjennelsen, gudsbilde og bønn. Sporene av nyorientering manifesterer seg i refleksjon over årsakene til katastrofen, og i et flyktig håp om at Jahve skal sørge for at krisen tar slutt.

Årsaken til katastrofen, og slik sett en form for mening, finner folket i synd. I likhet med passasjen i Klag 3 der en vi-gruppe erkjenner egen synd (Klag 3,42), erkjenner også vi-gruppen i Klag 5,16 egen synd: «Ve oss, for vi syndet!» Men ansvarsforholdet er ikke dermed fullstendig avdekket. Den femte sangen peker dessuten på *fedrenes* synd. Den syndsforståelsen Klag 5,7 opererer med, er distinkt forskjellig fra forståelse av synd i den første, den tredje og den fjerde sangen (datter Sions synd: Klag 1,8; 4,6; folkets synd: Klag 3,42; profetenes synd: Klag 4,13). Klagesangene 5,7 fastslår lakonisk at «vi» må bære fedrenes «skyld» (det hebraiske ordet for «skyld» står i flertall: *āwōnôt*). I Klag 5 forstås synd og skyld som kollektive, generasjonsovergrepene størrelser. Dette synet deler Klag 5,7 med en rekke bibeltekster. Jahve presenterer seg selv i 2 Mos 34,6–8 som guden som straffer barn, barnebarn, oldebarn og tippoldebarn «for fedrenes synd» (2 Mos 34,7). En tilsvarende forståelse uttrykker også 4 Mos 14,18, 2 Mos 20,5 og 5 Mos 5,9 (de to siste referansene er del av de ti bud).

Derimot er innholdet i Klag 5,7 i strid med Jer 31,29–30 og Esek 18,2–3. Begge profetstekstene tar avstand fra ordtaket «fedrene spiser sure druer, og barna får dårlige tenner». Også hymnen i Sal 103 er et eksempel på den indrebibelske samtalen over spørsmålet om hvordan Jahve straffer synd. Med det som ganske sikkert er en allusjon til Jahves selvpresentasjon i 2 Mos 34,6–8, holder salmen fast ved at Jahve er «sen til vrede». Av dette utleder salmen at Jahve ikke «anklager for alltid» og ikke er «for evig harm» (Sal 103,9, jf. Sal 103,6–10).

Det enslige verset Klag 5,19 lovpriser Jahve som den hvis trone er evig. Verset innleder avsnittet Klag 5,19–22, der vi-gruppen henvender seg direkte til Jahve. Lovprisningen er stilt foran den påfølgende klagen og bønningen. Begge de to halvlinjene som utgjør Klag 5,19, fremstiller Jahve som konge, uten å omtale ham som det. Første linjehalvdel fastslår at Jahve «troner» (*j-š-b*, «å sitte; å bo; å trone») til evig tid, mens den parallelle andre linjehalvdelen følger opp med å fastslå at «din trone er fra slekt til slekt». Sammenstillingen av verbet *j-š-b* og substantivet «trone» (*kissê*) levner ingen tvil om at verset hyller Jahve som konge. På samme tid er plasseringen av lovprisningen av Jahve som konge i Klag 5,19 påfallende, lest i lys av verset som står umiddelbart foran. Som vist over hevder folket i Klag 5,18 at Sionfjellet er tomt og forlatt. Dermed signaliserer Klag 5,19 at Jahves kongeverdighet er hevet over spørsmålet om hvorvidt hans tempel (og dermed også hans kongepalass) på Sionfjellet er intakt eller ei. Jahves bolig på Sionfjellet forgår, men Jahves kongeverdighet består.

Formuleringen i Klag 5,19 er nokså lik den vi finner i Sal 102,13. I Sal 102, som er en klagesalme, er det en dobbelthet som har likhetstrekk med Klag 5,19–22. Grunntonen i Sal 102 er klage. Samtidig uttrykker Sal 102,13–15 tillit til at Jahve *igjen* kommer til å vise Sion barmhjertighet. Dessuten kommer Klag 5,19 både i uttrykksmåte og i sak nær hymnen i Sal 93. Salmenes bok 93,2 lovpriser Jahves trone, som står fast fra gammel tid. Kanskje man dessuten kan ane en henspilling i Klag 5,19 på israellittisk kongeideologi, slik den kommer til uttrykk i Sal 89. Ifølge Sal 89,5 lover Jahve kong David at han vil grunnfeste ætten hans for evig tid og – ikke minst – «bygge din trone fra slekt til slekt» (Sal 89,5). Det kongelige Davidsdynastiet viste seg imidlertid ikke å bestå den babylonske katastrofen som rammet Juda i det sjette århundre f.Kr. Dermed har de

klagende judeerne i Klag 5 desto større grunn for å vektlegge at *Jahves* trone, tross alt, har en annen bestandighet.

I lys av klagen over Sionfjellets ødeleggelse i Klag 5,18 er det grunn til å reise spørsmålet om hvor Klag 5,19 ser for seg at Jahve bor. Det sier Klag 5 strengt tatt ikke noe om. Kong Salomos bønn ved innvielsen av templet i Jerusalem (1 Kong 8), en tekst som bibelforskere holder frem som nærmest en lærebok i den såkalte deuteronomistiske tempelteologien,²³ spør retorisk om Jahve virkelig bor på jorden (1 Kong 8,27.30 i 2011-oversettelsen): «Se, himmelen og himlers himmel kan ikke romme deg, langt mindre dette huset som jeg har bygd! ... Hør dem [som ber vendt mot Jerusalem] i himmelen der du bor ...!» Flere av diktene i Klagesangene lokaliserer Jahves bosted etter Sions katastrofe til himmelen (Klag 2,1; 3,41.50.66). I dette perspektivet uttrykker Klag 5,19 en adekvat nyorientering etter at gudeboligen på Sionfjellet ble lagt øde. Nyorienteringen består i å henvende seg til den samme Jahve, hvis kongetrone likevel er uanfektet. Sion-teologien vektlegger en tilværelse i likevekt, hvor Jahve er tenkt å være nærværende (immanent) i Jerusalem. Derimot vektlegger den flyktige glimen i Klag 5,19 av en nyorientering etter krisen en tanke om at Jahve regjerer på et sted som er *hevet over* de fysiske realitetene.

Bønn til Jahve innleder (Klag 5,1) og avslutter (Klag 5,19–22) den femte sangen. Av de fem klagesangene er det bare Klag 5 som begynner med en bønn til Jahve. Selve bønnen i Klag 5,1 om at Jahve må se, er ikke bemerkelsesverdig i lys av de andre diktene. Man finner sammenliknbare formuleringer som maner Jahve til å ta i bruk sanseapparatet, i de øvrige sangene (Klag 1,9.11–12.20; 2,20; 3,56.58–61.63). Når vi leser Klag 5 som del av femklageboken, får bønnen i Klag 5,1 en konkret, litterær foranledning. Bønnen om at Jahve må «ta i øyesyn og se», fungerer som folkets respons på påstanden i Klag 4,16, som hevder at Jahve *ikke* ville fortsette å ta landets konger og innbyggere i øyesyn (jf. Klag 4,12). Kanskje er forbindelsen mellom Klag 4,16 og Klag 5,1 en tilfeldighet, eller så er den kanskje

23 Se f.eks.: Gary N. Knoppers, «Prayer and Propaganda: Solomon's Dedication of the Temple and the Deuteronomist's Program», *CBQ* 57 (1995): 229–254; og Römer, *The So-Called Deuteronomistic History*, 119–120.

intendert av forfatteren. Bønnen i Klag 5,1 skiller seg ikke vesentlig fra andre bøkker i Klagesangene.

Mer påfallende er folkets bønn i Klag 5,21 om omvendelse og fornyelse. I den første linjehalvdelen i Klag 5,21 ber vi-gruppen Jahve: «Vend oss ... til deg, så vi kan vende om!» (*hāšībēnû ... 'elēkā wənāšûb wənāšûbâ*). I underkapittel 5.4, «Litterære henspillinger», ble det hevdet at formuleringen har påfallende likheter med Jer 31,18. I Jer 31,18 ber et bortført Efraim (Israel eller Nordriket) Jahve om å bli ført tilbake til hjemlandet. Imidlertid er det geografiske perspektivet til vi-gruppen i Klag 5 en tilværelse *i* et Juda som opplever ettervirkningene av den babylonske katastrofen. Det mangetydige hebraiske verbet *š-w-b* («å snu; å vende om; å vende tilbake») kan i noen sammenhenger ha en romlig, geografisk betydning. Imidlertid tilsier det geografiske perspektivet i Klag 5 (*i* Juda) at verbet i Klag 5,21 har den religiøse betydningen «å vende om».

Den første linjehalvdelen i Klag 5,21 legger som premiss at vi-gruppen er vendt bort fra Jahve. Folkets bønn er at *Jahve* vender det (folket) til seg. Første vershalvdel bruker verbet *š-w-b* to ganger, hver av gangene med ulik hebraisk verbstamme. Når verbet har Jahve som subjekt, opptrer det i den hebraiske kausalstammen *hifil*, som vi ordrett (men med tilsvarende dårlig norsk) kan oversette «forårsak oss å vende oss om til deg!». Den andre forekomsten av verbet som har «vi» som subjekt, står i grunnstammen *qal*. Faktorenes orden i setningsoppbyggingen i den første linjehalvdelen er avgjørende. Det er *Jahve* som er bedt om å forårsake folkets omvendelse. Jahves inn gripen for å vende folket om kommer først. Vi-gruppens egen deltakelse i omvendelsesprosessen kommer som følge av Jahves handling. Vi-gruppens omvendelse i Klag 5 er betinget av at Jahve gjør omvendelsen mulig. Slik sett skiller Klag 5,21 seg markant fra hvordan for eksempel profetboken Malaki og Klag 3 taler om omvendelse. I Mal 3,7 formaner Jahve Jakobs sønner til å vende tilbake til ham, hvorpå han vil vende seg mot dem. Klagesangene 3,40 fremstiller et folk som oppfordrer seg selv til å «utforske våre veier og la oss vende om til Jahve». Klagesangene 5,21 står i kontrast til den vanlige rekkefølgen i omvendelse i Den hebraiske bibelen / Det gamle testamentet (synderkjennelse og bot fra menneskenes side, med påfølgende bønn til Jahve om at han må vende om). Pakket inn i fromt språk om omvendelse skjuler det seg en ironi.

I Klag 5,21 ber vi-gruppen i realiteten *Jahve* om å omvende seg, riktignok kamuflert i en bønn om at *Jahve* må vende «oss» til ham.

Også den andre linjehalvdelen i Klag 5,21 er en bønn til *Jahve*. Vi-gruppen ber *Jahve*: «Forny våre dager lik tidligere tider!» Nåtidige lesere vil kanskje oppleve at denne enkle bønnen inneholder en motsetning. Fra et nåtidig ståsted vil mange oppleve at «å fornye» sikter til noe diametralt motsatt av det som har vært. Imidlertid sier den andre linjehalvdelen, ved hjelp av tre–fire hebraiske ord, mye om det synet på tid og historie som store deler av Den hebraiske bibelen / Det gamle testamentet forutsetter. Slik underkapittel 4,5, «Desorientering gjennom klage over en nåtid dårligere enn fortiden», viste hvordan Klag 4 – og i det hele tatt det meste av litteraturen i Den hebraiske bibelen / Det gamle testamentet – er orientert mot fortiden, er også Klag 5 orientert mot fortiden. Fortiden danner mønster for hvordan fremtiden bør bli. Når kontinuiteten med fortiden er brutt, slik Klag 5 forutsetter, er håpet å gjenopprette tilstanden slik den var før. Når folket leter etter en modell for hvordan fremtiden skal bli, finner det den ved å skue tilbake i tiden. Det hebraiske verbet i andre linjehalvdel (*h-d-š piel*) har betydningsnyansen «å rehabilitere; å restaurere», ikke «å gjøre (fullstendig) ny».

Etter fire alfabetdikt (Klag 1–4) kommer Klag 5 som et alfabetiserende dikt, det vil si at det har like mange strofer som det er bokstaver i det hebraiske alfabetet. Dermed fremstår Klagesangene som helhet som en femfoldig klagens ABC – en *femklagebok*.